

עומק הפשט

בס"ד, יום ג' פרשת דברים ה' אב תשע"ח,
בענינא דיומא.

גליון נושא:

'מוזיקה ווקאלית בבין המצרים'
בירורי הלכה אקטואליים, מפי גדולי ופוסקי
הדור שליט"א. לעורר לב המעיין, ואין לסמוך
על הדברים הלכה למעשה.

פנינים

ממעטים בשמחה...

אבלות: הורה הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה מועדי השנה ניסן אב פרק יד הערה ה) שכל הנידון על שמיעת שירים באופנים השונים, הוא רק מצד גדרי ההלכה, אבל מצד הרגש, ודאי ש'כדאי בית אלוקינו, להתאבל עליו פעם אחת בשנה' ולא לשמוע מוזיקה בבין המצרים אפילו באופנים המותרים על פי דין. ונכון להימנע גם משירים שאינם מביאים לריקוד, ואפילו קטעי חזנות.

והיה מתאונן, שבכל הדורות בבין המצרים היו כולם מרגישים צער גדול על החורבן, והרושם היה ניכר על כל האנשים, ובפרט מראש חודש אב, ועוד יותר בין אנשי ירושלים, שהיו שנהגו אפילו ללבוש בגדים גרועים, בכל שלושת השבועות, וכן את 'שומר ישראל' שבתחונן היו מנגנים במנגינת צער וכיום ירד פלאים צער החורבן.

מספד חדש: והביא, שיש מבארים בדרך צחות את מילות הקינות 'על חורבן בית המקדש, כי הורס וכי הודש, אספוד בכל שנה מספד חדש', שהכוונה שהחורבן עצמו כביכול נהרס ונידש, ומשנה לשנה מתמעטת הרגשתו, ויש בכך הרבה מן האמת, ומוטל עלינו להתריע על כך, ולעורר את הלבבות להצטער ולהתעצב על חורבן בית המקדש.

איך אשיר בשביה ואספו לויי אמונים (מתוך תפילת יום כיפור קטן), כאשר בית המקדש בתפארתו ושירת הלויים על מכונם, אז מלא פינו שירה. אך כעת, איך אשיר בשביה - וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה (ג.ש.). ❖

ריקודים ומחולות, כלי זמר, וניגונים

כל השנה: בגליון 'עומק הפשט' מספר 111, הארכנו בדעות הפוסקים, האם מותר לשמוע מוזיקה כל השנה. ונצטט בקצרה את הכרעת הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל (שבט הלוי חלק ב סימן נז, חלק ח סוף סימן קכז), שמצד הדין המבואר ברמב"ם (תעניות פרק ה הלכה יד), ובשו"ע (סימן תקס סעיף ג), אסור לשמוע מוזיקה כל השנה, אפילו 'הקלטה של שירה ללא כלי זמר' שדינה ככלי שיר. ומכל מקום מנהג העולם להקל, ואפילו המדקדקים שומעים מוזיקה, ויש ללמד עליהם זכות, והרבה פעמים ההיתר כדי להסיר העצבות, ובפרט בנשים שכיח זה.

1. ממעטין בשמחה

בין המצרים: תחילה נברר את מקור האיסור לשמוע כלי זמר בבין המצרים: נפסק בשו"ע (תקנא סעיף ב) שאסור לעשות סעודות אירוסין ונישואין בתשעת הימים. הרמ"א (שם) אוסר בכל ג' השבועות. מחדש המגן אברהם (סימן תקנא ס"ק י), העתיקו האליה רבה (ס"ק ו), והבאר היטב (ס"ק יא), ובמשנ"ב (ס"ק טז); שאסור לעשות ריקודין ומחולות מ"ז בתמוז ואילך.

ומתבאר מדברי הפמ"ג (ס"ק י), והבן איש חי (שנה ראשונה פרשת דברים אות ה), ובביאור הלכה (ד"ה ממעטים) שבכלל האיסור, לא לזמר בכלי שיר. ואפילו מי שפרנסתו לנגן מותר רק כדי פרנסתו (ובבן איש חי התיר גם משום איבה), אך לא בי"ז בתמוז ובתשעת הימים. וכתב בשיירי כנסת הגדולה (סימן תקנא הגהות בית יוסף אות לג), הובא באליה רבה (ס"ק כו), ובכף החיים (אות מ), שאסור לקחת מנגנים לסעודת לילה לפני המילה, והאליה רבה אוסר גם בברית עצמו.

ומוכיח המנחת יצחק (חלק א סימן קיא) מהפוסקים הנ"ל שלמרות שהמגן אברהם הזכיר רק ריקודים ומחולות, מכל מקום הלכה פסוקה היא בפי גדולי האחרונים, שגם כלי זמר בלבד אסור, וכל שכן הוא שבכלי זמר יש שמחה יתירה מריקודים ומחולות. וכן נוקט בפשיטות באגרות משה (אורח חיים חלק ד סימן כא), שאסור לשמוע כלי זמר בבין המצרים. והוסיף

לאסור גם לקטנים שהגיעו לחינוך, כדין 'אבלות דרבים'.

תשעת הימים: בתשעת הימים יש חומר נוסף, כמבואר **במשנה** (תענית דף כו:): ונפסק בשו"ע (סימן תקנא סעיף א) משנכנס אב ממעטין בשמחה, וביאר **המגן אברהם** (ס"ק א), ונפסק **במשנ"ב** (ס"ק א), כלומר שאין שמחין בו כלל. וכמו שבחודש אדר מדליקים מוזיקה כדי להרבות בשמחה, כך בחודש אב לא מדליקים מוזיקה כדי למעט בשמחה.

למה לא הוזכר? וביאר בשו"ת **כפי אהרן** (סימן נב), ובקובץ **הלכות פסקי רבי שמואל קמנצקי** (בין המצרים פרק ד הלכה ו הערה ז), שלכן לא הוזכר ברמב"ם ובשו"ע האיסור לשמוע מוזיקה בבין המצרים, כי לדעתם גם כל השנה אסור. וכל השנה הותר רק בשמחת חתן וכלה, ובבין המצרים אין נושאים נשים. לכן המגן אברהם מזכיר רק לילה שלפני החתונה, שזה שייך בבין המצרים.

2. שירה בפה בבין המצרים

בפה מותר: מכך שהפוסקים אסרו רק ריקודים ומחולות וכלי זמר, משמע ששירה בפה בלי ריקודים ומחולות מותרת בבין המצרים. וכן נוקט **בשדי חמד** (פאת השדה מערכת בין המצרים סימן א אות י) שמותר לשיר בפה בבין המצרים.

בפה אסור: מאידך מביא השדי חמד מה שכתב בספר **משא חיים** (הערה כה) שאסור לשיר בפה. ודעת **הג"ר חיים פלאגי** זצ"ל (מועד לכל חי) הובא **בכף החיים** (סימן תקנא ס"ק מא) לגבי ללמד שיר חדש לכבוד החתן בתשעת הימים, אם הוא רק לשון ומליצה מותר, אבל לנגן מאקא"ם אסור. ולא ילמדו שירות ותשבחות כי אם אותם ששוכרים את הלב. אך בכלי שיר אסור (אור לארבעה עשר עמוד פב). גם **החוות יאיר** בספרו **מקור חיים** (ריש סימן תקנא) אוסר שירה בפה בתשעת הימים. וכתב בספר **יוסף אומץ** שבין המצרים יאמר הזמירות בקול נמוך קצת, או בניגון שאינו משמח.

כתב בספר **לקט יושר** (הלכות בין המצרים ותשעה באב סעיף א) שרבו בעל התרומת הדשן לא אמר זמירות שבת, ואליהו הנביא במוצאי שבת, בבין המצרים. וכתב **במועדים וזמנים** (חלק ח סימן שלח) אנו אין נוהגין כן משום אבלות בפרהסייה בשבת, מכל מקום יש להחמיר לא להביא כלי שיר לשמחת שבע ברכות בבין המצרים. וכתב **הג"ר חיים קנייבסקי שליט"א** (בהגהות לספר קרא עלי מועד עמוד כא) בשם אביו **הקהילות יעקב** שהמנהג להחמיר בבין המצרים לא לשיר בפה מלבד בשבתות.

שירה המותרת: בשירה בפה דעת **הג"ר חיים פלאגי** (מועד לכל חי) שמותר שירים המשברים הלב. ולדעת **הג"ר ניסים קרליץ שליט"א** (חוט שני שבת חלק ב עמוד שכה), אסור לשיר שירים המשמחים בבין המצרים, אפילו בגני ילדים, אבל סתם שירים מותר.

לעומת זאת הורה **הג"ר שלמה זלמן אויערבאך** זצ"ל (הליכות שלמה מועדי השנה ניסן אב פרק יד סעיף ג ובהערה שם) שעיקר האיסור הוא בשירי ריקוד המביא לידי שמחה ריקודים ומחולות, שהרי מקור האיסור במגן אברהם להימנע מריקודים ומחולות, ולכן מותר בעת הצורך שירי רגש בפה, ופרקי חזנות. ומכל מקום למרות שמותר מצד הדין, נכון להימנע גם משירים שקטים המותרים. ואילו לדעת **הגרי"ש אלישיב** זצ"ל (קונטרס הליכות הגרי"ש אלישיב) אפילו שירי רגש אסור, כיון שיש בהם נעימות המשמח את הנפש. ומכל מקום מותר לשיר באופן שכוונתו להתעוררות לכבוד השם יתברך.

'מוזיקה ווקאלית'

3. שורש מחלוקת הפוסקים

כלי זמר: לגבי 'כלי זמר' מוקלט, הסכמת הפוסקים (הובאו בקובץ **מאור יעקב** חודש תמוז פרק א הערה 6) שאסור לשמוע בבין המצרים. אבל נחלקו הפוסקים, האם מותר לשמוע 'מוזיקה ווקאלית' (הקלטת שירה בפה, חזנות), בזמנים האסורים לשמוע מוזיקה (לשיטת האוסרים לשמוע מוזיקה כל השנה, בין המצרים, ספירת העומר, בימי אבלות רח"ל), ושורש הנדון, האם עצם ההקלטה נהפך ל'כלי זמר', שהמכשיר משמיע קול שירה ודינו כ'כלי זמר'. או כיון ששומע פה, דינו כפה ולא כ'כלי זמר'.

בבין המצרים יותר חמור משאר הזמנים; א. לשיטת האוסרים שירה בפה בבין המצרים, ברור ש'מוזיקה ווקאלית' אסורה. והנדון הוא רק לשיטת המתירים שירה בפה ואוסרים בכלי, האם 'מוזיקה ווקאלית' דינה ככלי שיר. ב. גם אם נניח ש'מוזיקה ווקאלית' אינו ככלי שיר, יש לאסרו בימי בין המצרים משום שמחה. שעיקר האיסור אינו ב'חפצא של כלי שיר', אלא משום אלא 'שיר של שמחה' המביא לידי ריקוד ומחולות.

חתונה וכניסת שבת: בירושלים המנהג מקדמת דנא לא להביא כלי זמר בחתונה כי אם תופים בלבד, ומנהג העולם להפעיל 'מוזיקה ווקאלית' בשעת הסעודה, ויש לדון האם ראוי לעשות כן. וכן לפני כניסת השבתות של בין המצרים וספירת העומר הצופרים משמיעים ברמה קול 'נעימה ווקאלית', ויש לדון האם שפיר עבדי.

4. סברת האוסרים לשמוע 'מוזיקה ווקאלית'

ספק: הג"ר שלמה זלמן אויערבך זצ"ל הסתפק בזה (שלמי מועד עמוד תעח) אם נחשב כלי שיר. כ"ק האדמו"ר מצאנז קלויזנבורג זצ"ל (שו"ת דברי יציב אורח חיים סימן רמו) הסתפק לגבי כל השנה, האם קלטת של פרקי חזנות דינה ככלי שיר, או לא, ולא הכריע. [למעשה, אוסר לשמוע מוזיקה כל השנה אפילו הקלטה של שירה בפה ב'רגיל לשמוע', כי יתכן שווקאלי דינו ככלי זמר, ואף אם אינו כלי שיר הרי לדעת הרמב"ם ועוד פוסקים אסור גם בפה, ובבית שרגיל בו להפמ"ג אסור לכו"ע, וכל שכן בזמננו שהחורבן ניכר ביותר. אך לרפואה מותר], וכן הסתפק בזה הג"ר אשר ווייס שליט"א.

אסור ככלי שיר: לדעת הג"ר שמואל הלוי וואזנר זצ"ל (שבט הלוי חלק ח סימן קכז), וכן מעיד הג"ר יצחק דרזי שליט"א בשם הג"ר יוסף שלום אלישיב זצ"ל (הערות למסכת גיטין דף ז. אשרי האיש או"ח חלק ג פרק סח אות ז), והג"ר בנימין יהושע זילבר זצ"ל (אז נדברו חלק ח עמוד קלה, במסקנתו), אסור לשמוע 'שירה מוקלטת' היות שגם באופן כזה נקרא 'כלי שיר'. והוסיף הרב ואזנר, שגם כל השנה אסור לשמוע שירה מוקלטת. וכן מעיד הג"ר הלל רוטמן שליט"א ששמע מפי הג"ר ישראל יעקב פישר זצ"ל ששירה בפה מוקלטת דינו ככלי שיר, ואסור אפילו כל השנה. וכן סובר הג"ר ניסים קרליץ שליט"א (חוט שני שבת חלק ד מהדורה שניה עמוד שעט), ששירה מוקלטת דינו כ'כלי שיר', שיש בו יותר צורה של שמחה.

אסור משום שמחה: טעם נוסף לאסור כותב הג"ר בנימין יהושע זילבר זצ"ל (אז נדברו חלק ח עמוד קלה, במסקנתו), שאין גזירת הכתוב לאסור בכלי דוקא אלא עיקר האיסור הוא מצד שמחה יתירה בעת החורבן (ולא משום ביטול כלי שיר, שהרי נקטינן שעיקר שירה בפה) ואם כן הרי במוזיקה ווקאלית יש שמחה.

מטעם נוסף אוסר הג"ר אליעזר יהודה ולדנברג זצ"ל (ציץ אליעזר חלק טו סימן לג אות ב), למרות שלגבי הגזירה בירושלים לא להביא כלי זמר לחתונה, וכן לגבי מוזיקה בימות השנה, אין הקלטה של שירה בפה נחשבת כלי שיר. ורק הקלטה של כלי זמר אסורה. מכל מקום לגבי בין המצרים, שאסור גם בריקודין ומחולות, מסתבר לאסור גם הקלטה של שירה בפה, ומסיים שכך נוהגים.

וכן דעת הג"ר שמואל קמנצקי שליט"א (קובץ הלכות פסקי רבי שמואל קמנצקי בין המצרים פרק ד הלכה ו הערה ז), שאין הקלטה של שירה בפה נחשב כלי, ובכל זאת יש להימנע משמיעת 'מוזיקה ווקאלית' בבין המצרים, כי אין דין של כלי שיר אלא האיסור משום שמחה כמו ריקודין ומחולות. ובפרט באופן שכל תכלית הזמר להדמות לקול של כלי שיר, שבזה ודאי הוי שירה של שמחה. ואין רוח חכמים נוחה הימנו.

אסור משום היסח דעת: וכן הורה הג"ר אברהם יצחק אולמן שליט"א (מקראי קודש להרב משה הררי, תעניות עמוד שפז) שגם 'מוזיקה ווקאלית' בכלל האיסור של ריקודים ומחולות, שהרי משמח את האדם ומסיח דעתו מהאבילות. והרי כולם מבינים שבתשעה באב או בימי השבעה על אביו או על אמו, אסור לשמוע 'מוזיקה ווקאלית', והוא הדין בבין המצרים, ומי שרוצה לשמוע זאת מראה שלא איכפת לו מספיק מחורבן בית המקדש.

והוסיף הג"ר ניסים קרליץ שליט"א (חוט שני שבת חלק ד מהדורה שניה עמוד שעט), שבעצם גזרו לאסור לשמוע כלי זמר כל השנה, ולכל הפחות בבין המצרים יש להיזהר בכך, ולא לשמוע אפילו הקלטה של שירה בפה. וכן דעת הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א (גם אני אודך בין המצרים) ש'מוזיקה ווקאלית' הוא היכי תימצי ופטנט לעקוף את ההלכה. ואין היתר בדבר.

וכן נקטו לאסור 'מוזיקה ווקאלית', הג"ר מרדכי גרוס שליט"א (אור לארבעה עשר פרק טז אות י), הג"ר עזריאל אויערבאך שליט"א (בנתיבות ההלכה חלק לט עמוד 372), הג"ר מנחם מנדל לובין שליט"א (בנתיבות ההלכה חלק מד עמוד 534), וכן מורים רוב הפוסקים.

5. סברת המתירים לשמוע 'מוזיקה ווקאלית'

אינו כלי שיר: מאידך לדעת הג"ר משה פיינשטיין זצ"ל (אגרות משה או"ח חלק א סימן קסו - לגבי רדיו, בנתיבות ההלכה חלק מד עמוד 441, מאור יעקב תמוז עמוד סג), והג"ר משה שטרנבוך שליט"א (מאור יעקב תמוז עמוד סג), הקלטת שירה בפה דינה כפה ולא ככלי שיר, והקלטה של כלי זמר דינה ככלי זמר. הג"ר חיים פינחס שיינברג זצ"ל (ישמח לב סימן תז) מיקל לגבי חתונה בירושלים שאפשר להקל לשמוע 'מוזיקה ווקאלית'.

התפתחות: והנה בעבר, 'מוזיקה ווקאלית' היה רק הקלטת שירה בפה של אדם בודד, או מקהלה עם עיבוד בסיסי באולפן. כיום בעידן הדיגיטלי, יש 'מוזיקה ווקאלית' שכמעט אין הבדל ביניהם למוזיקה רגילה עם כלי זמר, אנשים מומחים משמיעים בפה קולות שונים באותו תו כמו כלי זמר (תופים, חצוצרה, גיטרה, בס). באולפן משוכלל מכפילים ומשפרים את עוצמת הקול, וכך נהפך להיות כמעט כמו מוזיקה רגילה. יש שנעזרים במערכת ההגברה ליצור קולות משונה, נופחים צמוד לרמקול עם קול גרוני עמוק ליצור 'הד' ו'בס'. ויש לדון לשיטת המתירים האם יתירו גם בזה, או דלמא כיון שנראה כמו קול של כלי זמר, דינו ככלי זמר. יש עוד סוג שנקרא המכבי"ץ שהופכים כוסות חד פעמי מאחד לשני, וכך יוצא קול יפה, ובזה יש יותר סברא לאסור אף שאינו 'כלי שיר' אבל עדיין זה כלי המשמיע קול.

ודעת הג"ר אביגדור נבנצל שליט"א (מקראי קודש להרב משה הררי, תעניות עמוד שפה) שלמרות שכיום המוזיקה הווקאלית נשמע כמוזיקה רגילה מותר לשמוע שירים שקטים בצנעה, שזה מרגיע. וכן התיר לשמוע הופעה חיה ששרים בפה שירים עצובים.

הכרת הטוב: רוב המאמר הנוכחי, מבוסס על הספרים דלהלן קרא עלי מועד (פרק ב), רץ כצבי (במעגלי השנה סימן טו), קובץ מאור יעקב (תמוז).

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. **כל השנה:** יש אוסרים לשמוע מוזיקה כל השנה, ויש מקילים. מנהג העולם להקל בזה אפילו המדקדקים, ויש ללמד עליהם זכות.
- ב. **בין המצרים:** משנכנס אב ממעטים בשמחה ואסור לעשות סעודות ריקודים ומחולות וכלי זמר, ומנהג האשכנזים לאסור כל זה מי"ז בתמוז.
- ג. **שירה בפה:** יש אוסרים אפילו לשיר בפה בבין המצרים, ויש שהתירו לשיר בפה. ויש מתירים רק באופנים דלהלן - שירי יגון המשברים הלב / שירי רגש / שירים שאינם מביאים לידי ריקוד / כוונתו להתעורר לעבודת ד'. לגבי שמיעת פרקי חזנות מותר מצד הדין, אך ראוי להחמיר.
- ד. **ווקאלי:** הקלטה של שירה בפה, לדעת רוב הפוסקים אסור לשמוע בבין המצרים (דינה ככלי שיר, משום שמחה). ויש מתירים (אין דינה ככלי שיר). ויש להסתפק האם ההיתר מתייחס גם ל'מוזיקה ווקאלית' משוכללת, שנשמעת כמעט כמו מוזיקה רגילה. ויש שהתירו בצנעה בשיר רגוע. ❖

עומק הפשט'

זכות הפצת התורה | נ"ד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com | זכות הפצת התורה

לא לפי קוראי הגיליונות,
להצלחת הרב יוסף חיים,
ובנו הרב אפרים ליאור,
למשפחת טוביאנה
שליט"א ברוחניות
ובגשמיות, ימלא השם
כל משאלות לבם לטובה
אמן.

הנושא לשבוע הבא:

'ונשמרתם לנפשותיכם' בטיולים

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפו"ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.

וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

לא לפי קוראי
הגיליונות, לעילוי
נשמת רבינו שריה
ב"ר בצלאל יעקב
דבליצקי זללה"ה
נלב"ע ב' אב תשע"ח
ת.נ.צ.ב.ה.